

Eksamensinformasjon

2107 Folkedikting og folkekultur

24.5. 2016

Tid/Time : 5 timer (10-15)

Målform/Language : Bokmål/Nynorsk

Sidetall/Pages : 22 med forsiden

Hjelphemiddel/Aids : Ingen

Merknader/Notes Ingen

Vedlegg/Appendix : 20 sider

Sensuren blir offentliggjort på studentweb

The results will be published on Studentweb.

Vel *ei* av oppgåvene / Velg én av oppgavene:

Nynorsk

Anten

1. Samanlikn ein eller fleire personar i to av desse vedlagde tekstane med vekt på karakterteikning og prosjekt:

Guldhornet
Olav Liljekrans
Håken Borkenskjegg
Herre Per i Riki
Smeden som de ikke turde slippe inn i helvete
Draumkvedet

eller

2. Grei ut om særtrekk ved munnleg tradert dikting med utgangspunkt i desse tekstane:

Mannen og kråka |(Den store kråka)
Falkvor Lommannsson
Utburden i Hærøyvika
Dyret i hagjen

Bokmål

Enten

1. Sammenlikn en eller flere personer i to av disse vedlagte tekstene med vekt på karaktertegning og prosjekter:

Guldhornet
Olav Liljekrans
Håken Borkenskjegg
Herre Per i Riki
Smeden som de ikke turde slippe inn i helvete
Draumkvedet

eller

2. Grei ut om særtrekk ved muntlig tradert diktning med utgangspunkt i disse tekstene:

Mannen og kråka (Den store kråka)
Falkvor Lommannsson
Utburden i Hærøyvika
Dyret i hagjen

24. Guldhornet

En Offiseer med hans Tjener kom engang seent om Aftenen hjem af en Reise, og da [de] endnu vare et godt Stykke fra Hjemmet, kom de til at ride forbi en brat Klippe eller Hammer. Da hørte de, at det spillede i Hammeren, og at der var Dans og Lystighed derinde. De reiste imidlertid hjem; men saa sagde Offiseren til Drengen: «Mener du, at du nu kunde ride tilbage til Hammeren uden at blive ræd?» Jo det meente Drengen, at han kunde. «Saa skal du faae Hesten min», sagde Offiseren, «og saa skal du ride lige til Hammeren og raabe, at du vil have Drikke. Kommer man da og byder dig Noget, saa maa du aldeles ikke smage det, men blot lade som du drikker og imidlertid slaa Drikkekaret tomt bag Ryggen din, og saa ride hjem med det saa hurtig som du kan.» Drengen red da til Hammeren og raabte og bad om Drikke; saa kom der ud et heelt Følge, og en af dem rakte ham et stort Guldhorn; han tog imod det som om han vilde drikke, men saa lagde han Hornet paa Skulderen og slog bag sig det, som var i Hornet. Derpaa satte han Hesten i Galop hjem, men de Underjordiske forfulgte ham og sprang lige snart som Hesten. Til al Lykke gik Veien over en Række af Agre; paa dem kunde de ikke komme; og ved Enden af Agrene stod en Kirke; der lod han Hesten sætte ind paa Kirkegaarden i eet Spring, men han havde endnu et Stykke hjem, og paa dette Stykke var ingen Agre eller Noget som kunde beskytte ham; han maatte altsaa blive paa Kirkegaarden, (thi der var han fri for Troldskabet), og saa sad han der paa Hesten lige til det blev Dag. Imidlertid gjorde de Underjordiske saa mange Forsøg paa at faae ham i sin Magt, at han tilsidst blev ganske ræd, og lovede, at hvis han kom vel derfra med Guldhornet, skulde han forære det til denne Kirke, som havde beskyttet ham. Da nu Dagen kom, var han naturligvis fri og kom vel hjem; saa gav han Hornet til Kirken, og der ere Folk som have sagt, at de have seet Guldhornet i Kirken, saa stort og vakkert som det er.

Ivar Aasen: Norske Minnestykke. NFL 1. Kristiania 1923, s. 60-61.

25. Draugen

Før i ti'n brukta dem kvar kveld å sett opp båtann på Grip.
Da all båtann va sett opp ein kveld, så gikk det att nokkå

OLAV LILJEKRANS

Vil du ikke danse med meg,
sott og sjukdom skal fågje deg!»

Herr Olav Reid over rjoe,
– med kvitare hond.
Han vil til sitt bryllaup bjoe.
– Så mod rid Olav frå elvo.

Herr Olav Reid seg i otte,
ljosan dagen han totte.

Herr Olav over rjoe Reid,
så Reid han inn i den elveleik.

«Høyrer du Olav Liljekrans,
stig av hesten og trø i dans.

Høyrer du Olav, kom danse med meg,
to bukkeskinns støvlar så gjev'e eg deg.»

«To bukkeskinns støvlar kan eg vel få,
men danse med deg eg ikke må.

Danse med deg eg ikke må,
i morgen skal mitt bryllaup stå.»

«Vil du heller med elvo bu,
eller vil du sjuk heim flytje di brur?

Vil du heller med elvo vera,
eller vil du sjuk ditt gjestebod gjera?

«Herr Olav han er ikke heime,
han gjeng i skogen og veider.»

Herr Olav han vender sin gangar med kvist,
så Reid han gjennom den elvelist.

Herr Olav han vender sin gangar med spore,
så Reid han gjennom den elveloge.

Så felkk han snu sin gangar omkring,
og heimatt Reid han med bleike kinn.

Som han kom seg til borgeled,
der stod hans moder og kvilte seg ved.

«Høyr du Olav, kjær sonen min,
kvi ber'e du så bleike kinn?»

«Det er ikke underleg at eg er bleik,
for eg hev vore i elveleik.

Kjære mi moder du hentar meg prest,
kjære mi moder du ver meg nest.

Du hentar meg prest og ver ikke sein,
rettno er mitt hjarta sprengt.»

«Gud betre meg for deg sonen min,
kva skal me sei til bruri di?»

«Det skal du sei til mi unge brur,
eg gjeng i skogen og veider dyr.»

«Tykkjer han 'kje meir om si unge brur,
enn han gjeng i skogen og veider dyr?»

Men det kan eg sjå båd' på store og små,
at Olav er ikke langt ifrå.»

Den unge brur gløste seg bort i ro,
der såg ho herr Olavs sverd, kvar det stod.

Skjeftet sette ho golvtija mot,
og odden imot hijarterot.

Innan dagen den var ljós,
så kom der tre lik av brurehus.

Den eine var Olav, den andre hans móy,
– med kvitare hond.

Den tredje hans moder, av sorgi laut døy.
– Så mod rid Olav frå elvo.

Håken Borkenskjegg

Det var en gang en kongsdatter som var så stolt og så kaut at ingen frier var god nok til henne; alle holdt hun for narr og ga hun reisepass, den ene etter den andre. Men enda hun var så stor på det, så kom det alltid friere til gårds, for vakker var hun, det leie trollet.

Så hadde det en gang kommet en kongssønn som ville fri til henne, og han hette Håken Borkenskjegg. Men den første natten han var der, ba hun hoffnarren at han skulle skjære ørene av den ene hesten hans og rispe kjeften like opp til ørene på den andre. Da prinsen skulle ut og kjøre den andre dagen, sto kongsdatteren i svalen og så på. "Nei! nå har jeg aldri sett maken heller," sa hun; "den kvasse nordensnoen som blåser her, har tatt ørene av den ene hesten din, og det har den andre stått og glist av så kjeften har gått helt opp til ørene på den," og dermed slo hun opp hele latterdøra, løp inn og lot ham kjøre sin vei.

Han reiste hjem, men han tenkte med seg selv at hun skulle nok ha det igjen. Han satte på seg et sort skjegg av lav, dro på en vid skinnkjole og kledde seg ut som en annen tigger, men hos en gullsmed kjøpte han seg en gullrokk, og dermed gikk han avsted og satte seg en morgen utenfor vinduet til kongsdatteren til å file og stelle på gullrokken; for den var ikke riktig ferdig, og det var ingen oppstandere på den heller.

Da så kongsdatteren kom til vinduet om morgenen, lukket hun opp og ropte på ham og spurte om han ville selge gullrokken sin.

"Nei, til fals er den ikke," sa Håken Borkenskjegg, "men det er det samme, får jeg sove utenfor kammersdøren din i natt, så skal du få den."

Ja, det syntes kongsdatteren var godt kjøp, og det kunne det ikke være noe fare ved. Hun fikk rokken, og om kvelden la Håken Borkenskjegg seg utenfor kammersdøren hennes. Men da det led ute på natten, kom det slik frost på ham.

"Huttetuttetuttetu! det er så kaldt at -. Slipp meg inn!" sa han.

"Hyss, hyss! ti stille!" sa prinsessen; "får far min høre det er karfolk her, så blir jeg rent ulykkelig."

"Å hutte tuttetuttetu! Jeg fryser mest i hjel, la meg bare komme inn og få ligge på gulvet," sa Håken Borkenskjegg.

Ja, det var ikke annen råd, hun måtte slippe ham inn, og da han var kommet inn, la han seg på gulvet ogsov nokså godt.

En stund etter kom Håken igjen og hadde med seg oppstandere til rokken, og så satte han seg utenfor vinduet til kongsdatteren igjen og til å file på oppstanderne; for de var heller ikke riktig ferdige. Da hun hørte han filte, lukket hun opp vinduet og spurte hva det var han hadde der.

"Å, det er oppstanderne til den rokken prinsessen kjøpte; for jeg tenkte som så, at siden hun ville ha rokk, så kunne hun vel trenge til oppstandere også," sa Håken.

"Hva skal du ha for dem da?" spurte kongsdatteren.

De var ikke til fals de heller; men fikk han lov til å ligge på gulvet i kammerset til prinsessen om natten, skulle hun få dem.

Ja, det skulle han få lov til, men hun ba ham bare være rolig, og ikke gi seg til å fryse og si huttetu.

Håken Borkenskjegg lovte nok godt, men da det led på natten, tok han på å hutre og fryse og bære seg, og han ba om han ikke fikk lov å legge seg fremfor sengen til prinsessen. Det var ingen råd for det, hun måtte gi ham lov, når ikke kongen skulle få høre det. Håken Borkenskjegg la seg da på gulvet fremfor sengen til kongsdatteren og sov både godt og vel.

Så varte det en god stund før Håken Borkenskjegg kom igjen, men da hadde han med seg en garnvinde av gull, og den satte han seg til å file på utenfor vinduene til prinsessen om morgen. Så gikk det like ens. Da prinsessen hørte det, kom hun til vinduet og hilste og spurte hva han skulle ha for den garnvinden. "Den er ikke til fals for penger, men får jeg lov å ligge i kammerset ditt med hodet på sengestokken i natt, så skal du få den," sa Håken Borkenskjegg. Ja, det kunne han nok, når han bare ville være rolig og ikke holde slik styr, sa prinsessen, og han lovte han skulle gjøre sitt beste; men da det led utover natten, tok han på å hukre og fryse, så han hakket tenner.

"Huttetuttetuttetu, det er så kaldt! å la meg få lov å komme opp i senga og varme meg litt!" sa Håken Borkenskjegg.

"Jeg mener du er galen, jeg," sa kongsdatteren.

"Huttetuttetuttetu, det er så kaldt! å la meg få lov å komme opp i senga! Huttetuttetuttetu!"

"Hyss, hyss! ti stille for guds skyld!" sa kongsdatteren; "får far høre det er karfolk her, så blir jeg rent ulykkelig; jeg tror visst han tar livet av meg med det samme."

"Huttetuttetuttetu! slipp meg opp i senga!" sa Håken Borkenskjegg og frøs så hele stua ristet.

Det var ikke noen råd for det, hun måtte slippe ham opp i sengen, da sov han både godt og vel.

Men en stund etter fikk prinsessen et lite barn, og kongen ble så vill at han nær hadde gjort ende både på henne og barnet. Da det led om litt, kom Håken Borkenskjegg ranglende dit en gang, som av en hendelse, og satt ute i kjøkkenet liksom en annen fattigmann.

Så kom kongsdatteren ut og fikk se ham: "Å gud bære meg for ulykke du har voldt!" sa hun, "far min er ferdig til å fly i flint, så vill er han; la meg følge med hjem til deg!"

"Du er nok for vel vant til å følge med meg," sa Håken. "Jeg har ikke annet enn en barhytte å være i, og hvordan jeg skal skaffe deg føden, det vet ikke jeg; for jeg sliter ille nok for å skaffe føden til meg selv."

"Ja, jeg er like glad hvordan du har det," sa kongsdatteren; "la meg bare få være med deg; for blir jeg her lenger, tror jeg far min tar livet av meg."

Hun fikk da lov til å følge med fanten, som hun kalte ham, og de gikk både langt og lenge, og hun hadde det ikke for godt på veien. Til slutt kom de ut av det landet og inn i et annet rike, så spurte prinsessen, hvem det var som eide det.

"Å, det er Håken Borkenskjegg det," sa han.

"Jaså," sa prinsessen, "jeg kunne tatt ham jeg, så hadde jeg sloppet ~~å~~gå her som en fantefille."

Og alle de gildeste slott og skoger og gårder de kom til, så spurte hun hvem som eide dem. "Å det er hans Håken Borkenskjegg," sa fanten. Og prinsessen gikk og bar seg ille for det hun ikke hadde tatt ham, som eide så mye.

Langt om lenge kom de til en kongsgård; der sa han at han var kjent, og han mente nok han skulle få arbeid til henne der, så de kunne få noe å leve av, og så satte han opp en barhytte i skogbredden, der skulle de være. Selv gikk han til kongsgården og hugg ved og bar vann for kokka, sa han, og da han kom hjem igjen, hadde han med seg noen matsmuler, men de rakk ikke langt.

Så var det en dag han kom hjem fra slottet. "I morgen skal jeg bli hjemme og passe barnet; men du får lage deg til å gå til slottet du," sa han, "for prinsen sa du skulle komme og være med og bake i ovnen."

"Jeg bake?" sa kongsdatteren; "jeg kan ikke bake, for det har jeg aldri gjort."

"Ja du får gå," sa Håken Borkenskjegg, "siden han har sagt det. Kan du ikke bake, så kan du vel lære, du får se etter hvordan de andre gjør føre deg, og når du skal gå, får du stjele med deg noen brød til meg."

"Stjele kan jeg ikke," sa kongsdatteren.

"Du kan vel lære," sa Håken Borkenskjegg; "du vet det er knapt for mat. Men pass deg vel for prinsen, for han har øynene med seg overalt."

Da hun vel var gått, sprang Håken en benvei og kom til slottet lenge før henne, og kastet fillene og lavskjegget av seg og trakk på prinseklaerne.

Kongsdatteren var med i baksten, og gjorde som Håken hadde bedt henne, og stjal alle lommene sine fulle med brød. Da hun så skulle hjem om kvelden, så sa prinsen:

"Denne fantekjerringa kjenner vi ikke noe til; det er best å se etter om hun ikke har tatt med seg noe."

Så før han ned i alle lommene og grov og ransakte, og da han fant brødene, ble han sint og holdt følt hus.

Hun gråt og bar seg ille og sa: "Fanten ba meg om det, og så måtte jeg gjøre det."

"Ja, det burde gått deg ille," sa prinsen; "men det er det samme, for fantens skyld skal det være deg tilgitt."

Da hun vel var gått, kastet han av seg prinseklaerne, og dro på seg skinnkjolen, satte på lavskjegget og var før henne i barhytta, og da hun kom, holdt han på å stelle med barnet. "Ja du har fått meg til å gjøre det jeg har angret," sa hun; "det er første gangen jeg har stjålet, og det skal nok bli siste også." Og så fortalte hun hvordan det hadde gått, og hva prinsen hadde sagt.

Noen dager etter kom Håken hjem til barhytta en kveld. "I morgen får jeg bli hjemme og passe ungen," sa han, "for du skal være med i slaktingen og lage pølse."

"Jeg lage pølse?" sa kongsdatteren; "det kan jeg ikke. Jeg har nok ett pølse, men laget pølse har jeg aldri."

Ja, Håken sa hun måtte gå, siden prinsen hadde sagt det; hun fikk gjøre som hun så de andre gjorde, og så ba han at hun skulle stjele med seg noen pølser til ham.

"Nei, stjele kan jeg ikke," sa hun, "du minnes vel hvordan det gikk sist."

"Du kan lære å stjele," sa Håken; "det er ikke sagt det går galt støtt." Da hun vel var gått, sprang Håken Borkenskjegg benstien og kom lenge før henne til slottet, kastet skinnkjolen og lavskjegget av seg, og sto i kjøkkenet med prinseklaerne på da hun kom. Kongsdatteren var med i slaktingen og laget pølser, og hun gjorde som Håken hadde sagt, og stappet lommene sine fulle. Men da hun skulle gå hjem om kvelden, sa prinsen:

"Denne fantekjerringa var jo langfingret sist; det er nok best å se etter om hun ikke har tatt med seg noe," og til å lete og ransake i alle lommene hennes. Da han fant pølsene, ble han sint igjen og holdt stygt hus og truet med å sette henne til lensmannen.

"Å gud velsigne deg, la meg slippe! Fanten ba meg om det," sa hun og gråt og bar seg.

"Ja, det burde gått deg ille, men for fantens skyld skal det være deg tilgitt," sa Håken Borkenskjegg.

Da hun var gått, kastet han prinseklaerne av seg, tok skinnkjolen på og satte på seg lavskjegget og sprang benstien, og da hun kom hjem, var han alt kommet i forveien. Hun fortalte hvordan det var gått, og lovte høyt og dyrt det skulle være siste gangen han fikk henne til slikt.

En stund etter hadde mannen vært i kongsgården igjen. "Nå skal prinsen vår ha bryllup," sa han, da han kom hjem om kvelden, "men bruden er blitt syk, så skredderen ikke kan få tatt mål av henne til brudekjolen, og så vil prinsen at du skal komme opp til kongsgården og ta mål av deg istedenfor henne, for han sier du ligner henne i vekst og alt. Men når du er målt, skal du ikke gå; du kan bli stående der du, og se på mens skredderen skjærer til, og sop så ned de største stykkene og ta med deg til en topplue til meg."

"Nei, stjele kan jeg ikke," sa hun, "og du minnes nok hvordan det gikk sist."

"Du kan vel lære," sa Håken, "det er ikke sagt det går galt nå igjen."

Hun syntes det var galt, men hun gikk og gjorde som han ba; hun sto og så på mens skredderen skar til, og sopte ned de største stykkene og stakk dem i lommen. Da hun skulle gå, sa prinsen: "Vi får vel se etter om kjerringa ikke har vært langfingret denne gangen også,"

og til å lete i alle lommene hennes, og da han fant kostene, ble han vill og tok til åskjelle og styre, så det ikke var noen måte på det. Hun gråt og bar seg ille og sa: "Å fanten ba meg om det, så måtte jeg jo gjøre det."

"Ja, det burde gått deg ille; men for fantens skyld får det vel være deg tilgitt," sa Håken Borkenskjegg.

Og så gikk det som de forrige gangene; da hun kom hjem i barhytta, var Håken der også. "Å gud hjelpe meg!" sa hun, "jeg blir nok ulykkelig jeg for din skyld til sist; for du vil ikke ha meg til annet enn det som galt er. Prinsen var så vill og arg, så han truet både med lensmann og tukthus."

En stund etter kom Håken hjem en kveld. "Nå vil prinsen du skal komme til slottet og stå brud," sa han, "for bruden hans er syk og sengeliggende ennå; men bryllup vil han holde, og du er så lik henne at ingen kjenner dere fra hverandre, og i morgen får du lage deg til å gå til slottet."

"Jeg mener dere er fra vett og samling, både du og prinsen," sa hun; "synes du jeg ser ut slik jeg kan stå brud? Det kan da ingen fantekjerring se ut verre enn jeg."

Det var ikke noen råd for det, hun måtte gå, og da hun kom til kongsgården, ble hun så pyntet og tilstaset at ingen prinsesse kunne vært gildere. De reiste til kirken og hun sto brud, og da de kom hjem igjen, var det dans og lystighet på slottet. Men rett som hun var midt i dansen med prinsen fikk hun se et skinn gjennom vinduet, og så så hun at barhytta sto i lys lue.

"Å nei! Fanten og barnet og barhytta da!" skrek hun og var dåneferdig.

"Her er fanten, og der er barnet, og la så barhytta brennel!" sa Håken Borkenskjegg. Og så kjente hun ham igjen. Da ble det først riktig lystighet og glede; men siden har jeg hverken hørt eller spurt dem.

LXXVI.

Herre Per i Riki.¹

1. Höyre du liti Kersti,
hossi lenge vil du meg biðe,
með eg reiser på annað land
og lærer þá lesa og skrife?
Han er inki goð at vente den svein
som aldri kem heimatt.
No lengist meg!
2. Eg skal biðe deg i átte ár
endá i árinne nie,
höyre du herre Per i Riki
lenger vil eg 'ki biðe?

- o. s. v.
-
2. Eg skal biðe deg i átte ár
endá i árinne nie,
höyre du herre Per i Riki
lenger vil eg 'ki biðe?

¹⁾ Af denne Vise haves i den Nyrup-Rabb. Samling en dansk Oversættelse (4. Deel, Side 268). Hun hedder der „Omfru Ellensborg“ og han Herr Peder den rige, hvilket sidste maa være en Misforstaelse af Stedsnavnet Riki. Heraf sees ogsaa, at vor Vise ikke kan være en Oversættelse af den danske, hvilket desuden af andre Grunde er noksom klart. Hvad Almuesfolk her har tiltegnet sig af de danske Visesamlinger, er strax kendetegnt paa Sproget, der gjengives med nogle faa Endringer i dets boglige Skikkelse. — I Sætersdalen er der en Gaard, som hedder Riki, hvor der ifølge Sagnet i gamle Dage skal have boet Kæmper og mægtige Folk. I Dören til Stuen har der været indfældet et Skjold, paa hvilket der var anbragt en Inskriftion, men nu er det borte.

Den danske Oversættelse begynder saaledes:

Hør I skyønne Ellensborg
hvør længe vil I mig bie,
imcdens jeg rider mig op paa Land
og bedrer Synderne mine?

Og nu da længes mig.

3. Dá deð leið i deð áttende ári
endá i árinne nie
inki kom herre Per i Riki
heimatt' i alle di.

4. Og deð var liti Kersti
teke hon til at lange,²
sá axlar hon si kåpe blá
og geng' seg ned at strand.
5. Og deð var liti Kersti
hon geng seg ned på strand,
og deð var skipar Hákon
han styrde si snekkje i land.
6. Velkommen liti Kersti
og deð i mit skipi fram!

7. Eg er inki um deð kvite lin
og inki deð lerefti granne,
men eg er meir um min systerson,
er dregin så langt af lande.
8. Deð er inki din systerson
og inki din skyldre frende,
men deð er herre Per i Riki
så vel eg han mone kenne.

9. Du tar inki etter han biðe
og inki etter han lange,
no er her i dag ein månesdag
då skal hans bryllaup stande.

²⁾ Denne Form brugte Sangeren, og jeg har derfor beholdt den.

10. Og deð var lití Kersti,
geng fer sin bróðer at stande:
vil du láne meg snekkja di,
eg vil draga meg langt af lande?

11. Og deð var hennars bróðer
sá högt han at hennar lög;
eg skal láne deg snekkja mi
hon er deg inki for göð.

12. Og deð var lití Kersti
hon geng seg neð at strande,
sá skurvað hon den snækkið út
som förré lagð langt på lande.

13. Og dcð var lití Kersti
sá vel fekk hon deð i lag,
sjo'v sette hon seg fer árinne rú,
sin smádræng scítte hon bak.³⁾

14. Og deð var lití Kersti
sá vel fekk hon deð i lag,
sá kem hon til herre Per i Riki
den fyrste bryllaupsdag.

15. Og deð var lití Kersti
hon gekk seg i stoga in,
og deð var herre Per i Riki
smilar under skarlak-skinn.

16. Og dcð var lití Kersti
hon helstar ívir breiðe borið,
fyrst og fremst hin fagre svein
sóu hilt sá vel sine orð.

17. Og deð var herre Per i Riki
helstar en atter pá henne,
velkommen er du min systerson,
sá vel eg deg mone kenne!

18. Deð er inki din systerson
deð er likar til vera ei fruge,
hárið hev hon som spannið gull
og vippað under silkiluve.

19. Deð er inki din systerson
deð er likar til vera et kvendi,
hárið hev hon som spannið gull
og vippað i silkvitinne.

20. Höyre de deð mine brú'kvinnur two
de fy'gjer brú'ri at sengi,
með eg fy'gjer min systerson
burt ívir dei gröne engir.

21. Og deð var herre Per i Riki
helstar han atter pá dei:
kem eg inki att' i daganne two
de ventar meg aldri meir.

22. Og deð var lití Kersti
helstar hon atter pá henne:
no má du bera den löynde sorg
som eg hev' borið sá lengj!⁴⁾

³⁾ Ifølge den danske Overs. tog hun alle sine Møer med, efterat hun havde afklippet deres Haar og gjort sig selv Ridderklæder. Selv satte hun sig ved Skyret og sine Møer for Aarene og drog saaledes afsted til „Øster-Kougens Rige“, hvor Herr Peder havde fåset sig en anden Brud. Da hun saa gjenfunder ham, foregiver hun at hans Fader „ligger paa Baaren død — og haus Noder paa Sotteseng“ og bedor ham skynde sig hjem. Han forstaaer dette Vink og følger.

«Kunne ikke jeg få lov å sko den,» sa Vårherre.

«Du kan prøve,» sa smeden; «galere kan du nå ikke få gjort det, enn jeg kan få det riktig igjen.»

Vårherre gikk da ut og tok det ene forbentet av hesten, la det i smieavlen og gjorde skoen gloende, så kveste han haker og grev, og neide sømmene, og så satte han benet helt og holdent på hesten igjen; da han var ferdig med det, tok han av det andre forbentet og gjorde like ens; da han hadde satt på igjen det også, tok han bakkbena, først det høyre, så det venstre, la dem i avlen, gjorde skoen gloende, kveste haker og grev og neide sømmene, og satte så benet på hesten igjen.

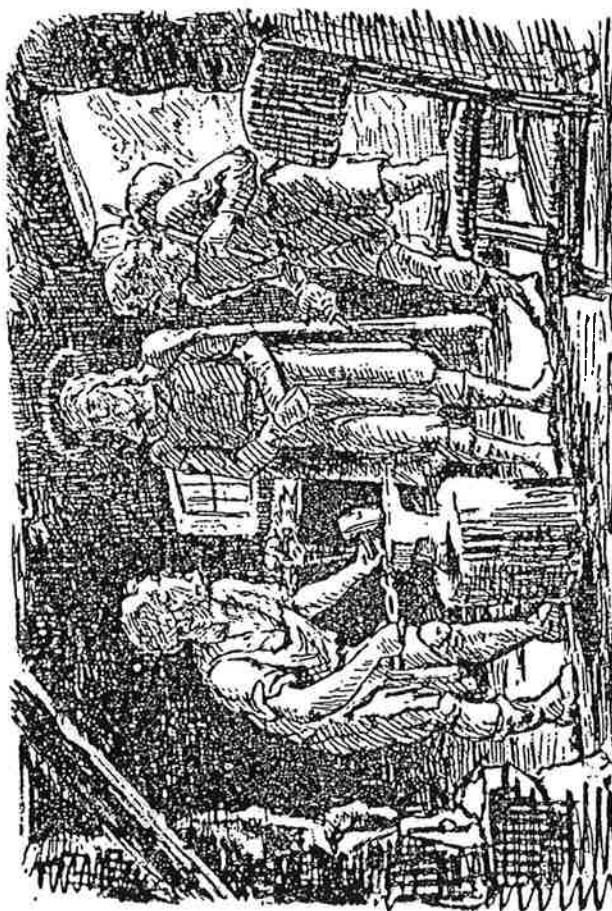
Imens sto smeden og så på ham. «Du er ikke så dårlig smed enda du,» sa han.

«Synes du det,» sa Vårherre.

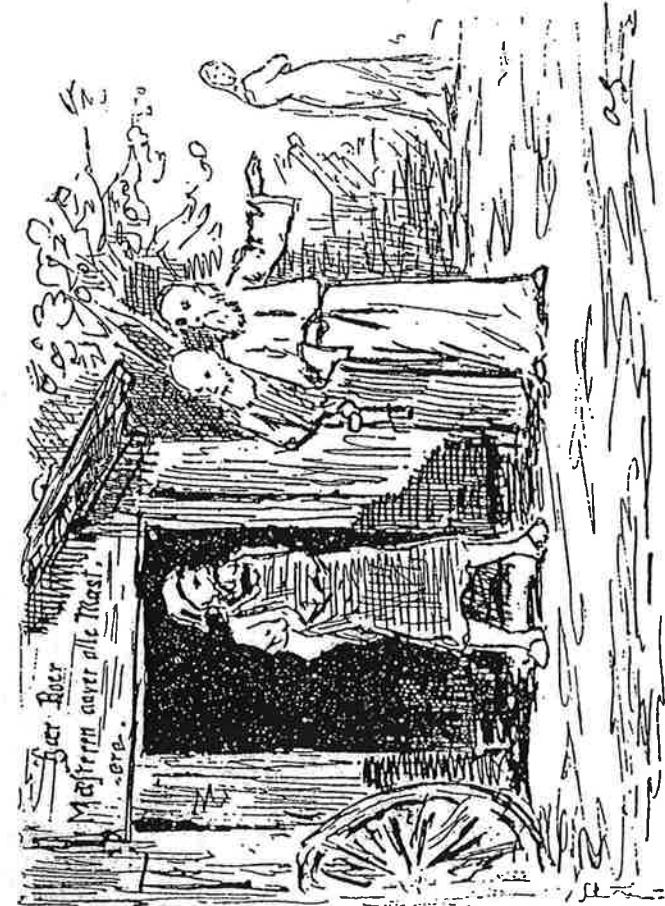
Litt etter kom mor til smeden bort og ba ham komme hjem og ete til middag; hun var gammel og skral, fælt kroket i ryggen og rynket i ansiktet, og kunne med nød og neppe gå.

«Legg nå merke til det du ser,» sa Vårherre; han tok kona, la henne i smieavlen og smidde en ung delig jomfru av henne. «Jeg sier som jeg har sagt, jeg,» sa smeden, «du er slett ikke noen dårlig smed. Det står over døra mi: Her bor mesteren over alle mestere; men enda sier jeg bent ut: en lærer så lenge en lever,» dermed gikk han fram til gården og åt middag. Da han vel var kommet tilbake til smia igjen, kom det en mann ridende, som ville ha skodd hesten sin.

«Det skal smart være gjort,» sa smeden; «jeg har nettopp nå lært en ny måte å sko på; den er god å bruke når dagene er korte.» Og så ga han seg til å skjære og bryte så lenge til han fikk av alle hestebena; «for jeg vet ikke hva det skal være til å gå og pusle med ett og ett,» sa han. Bena la han i smieavlen, slik som han hadde sett Vårherre gjorde, la dyktig med kull på, og lot smedguttene dra raskt i belgstrangen. Men så gikk det som en kunne vente: bema brente opp, og smeden måtte betale hesten. Dette syntes han ikke videre om. Men i det samme kom en gammel fattigkjerring gående forbi, og så tenkte han: lykkes

Smeden som de ikke torde slippe inn i helvete
Engang i de dager da Vårherre og St. Peder gikk og vandret på jorden, kom de til en smed. Han hadde gjort kontrakt med fanden om at han skulle høre ham til om syy år, imot at han den tiden skulle være mester over alle mestere i smedkunst; og den kontrakten hadde både han og fanden skrevet navnet sitt under. Derfor hadde han også satt med store bokstaver over smeden: «Her bor mesteren over alle mestere!»
Da Vårherre kom og fikk se det, gikk han inn.
«Hvem er du?» sa han til smeden.
«Les over døra,» svarte smeden; «men kanskje du ikke kan lese skrift, så får du vente til det kommer en som kan hjelpe deg.» Før Vårherre fikk svart ham, kom det en mann med en hest, som han ba smeden sko for seg.

«Jeg sier som jeg har sagt, jeg,» sa smeden, «du er stått ikke noen dårlig smed.»

ikke det ene, så lykkes vel det andre, tok kjerringa og la henne i avlen, og alt hun gråt og ba for livet, så hjalp det ikke: «du skjønner ikke ditt eget beste, så gammel du er,» sa smeden; «nå skal du bli en ung jomfru igjen på et øyeblikk, og enda skal jeg ikke ta så mye som en skilling for smiinga.» Det gikk da ikke bedre med kjerringa, stakkar, enn med hestebena.

«Det var ille gjort det,» sa Vårherre.

«Å, det er vel ikke mange som spør etter henne,» svarte smeden. «Men det er skam av fanden: det er ikke mer enn så han holder det som står skrevet over døra.»

«Hvad du nå kunne få tre ønsker av meg,» sa Vårherre, «hvad ville du så ønske deg?»

«Prøv meg,» svarte smeden, «så før du få vite det.»

Vårherre ga ham da de tre ønskene. «Så vil jeg først og fremst ønske at den jeg ber klyve opp i

det pæreretet som står her ute ved smieveggen, må bli sittende der til jeg selv ber ham komme ned igjen,» sa smeden; «for det andre vil jeg ønske at den jeg ber sette seg i armstolen som står inne i verstedet, må bli sittende i den til jeg selv ber ham stå opp igjen; og endelig vil jeg ønske at den jeg ber krype inn i denne stålträdpungen jeg har i lomma, må bli der inne til jeg selv gir ham lov til å krype ut igjen.»

«Du ønsker som en dårlig mann,» sa St. Peder; «først og fremst burde du ha ønsket deg Guds nåde og vennskap.»

«Jeg torde ikke ta så høyt til, jeg,» sa smeden.

Så sa Vårherre og St. Peder farvel, og gikk videre.

Det led med det skred, og da tiden var omme, kom fanden, slik som det sto i kontrakten, og skulle hente smeden.

«Er du ferdig nå?» sa han, han stakk nesen inn igjennom smed-døren.

«Å, jeg skulle så nødvendig ha slått hode på denne spikeren først,» svarte smeden; «kryp du imens opp i pærerreet og plukk deg en pære å gnage på; du kan være både først og sulten etter veien.»

Fanden takket for godt tilbud og krøp opp i treet.

«Ja, når jeg nå tenker vel etter,» sa smeden, «så får jeg slett ikke slått hode på denne spikeren i de første fire årene, for det er pokker til jern så hardt; ned kan du ikke komme i den tiden, men du får sitte og hvile deg så lenge.»

Fanden tagg og ba så tynt som en toskilling at han måtte få lov til å komme ned igjen, men det hjalp ikke. Til sist måtte han da loye at han ikke skulle komme igjen før de fire årene var gått, som smeden hadde sagt.

«Ja, så får du komme ned igjen,» sa smeden.

Da nå tiden var ute, kom fanden igjen for å hente smeden. «Nå er du vel ferdig?» sa han; «nå synes jeg du kunne ha slått hode på spikeren.»

«Ja, hode har jeg nok fått på den,» svarte smeden; «men likevel kom du et lite grann for tidlig, for odden har jeg ikke krest ennå; så hardt jern har jeg aldri smidd før. Mens jeg slår

odd på sømmen, kunne du sette deg i armstolen min og hvile deg, for du er vel trett, kan jeg tenke.»

«Takk som byr,» sa fanden og satte seg i armstolen; men aldri før var han kommet til hvile, så sa smeden igjen at når han tenkte vel etter, så kunne han slert ikke få kvest odden før om fire år. Fanden ba først vakkert om å slippe av stolen, og siden ble han sint og tok til å true; men smeden unnskyldte seg det beste han kunne, og sa at det var jernet som var skyld i det, for det var så pokkershardt, og trøstet fanden med at han satt så godt og makelig i armstolen, og om fire år skulle han slippe, akkurat på minuttet. Det var ingen annen råd: fanden måtte love at han ikke skulle hente smeden før de fire årene var omme; og så sa smeden: «Ja, så kan du reise deg igjen,» og fanden avsted det fortalte han kunne.

Om fire år kom fanden igjen for å hente smeden.

«Nå er du da ferdig, vet jeg?» sa fanden, han stakk nessen inn gjennom smiedøren.

«Fiks og ferdig,» svarte smeden, «nå kan vi reise når du vil. Men – du,» sa han, «det er én ting jeg har stått her lenge og tenkt jeg ville spørre deg om: er det sant det de forteller, at fanden kan gjøre seg så liten han vil?»

«Jagu er det sant!» svarte fanden.

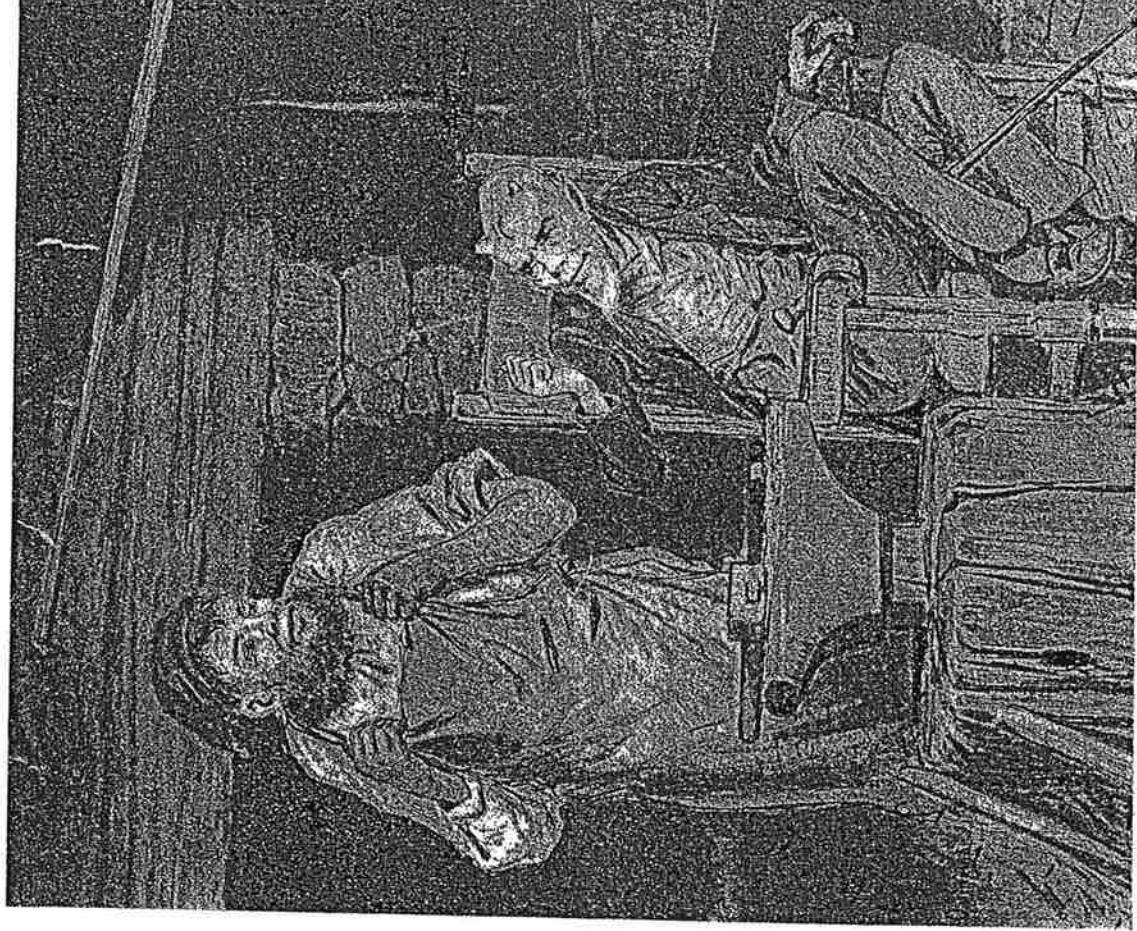
«Å, så kunne du gjerne gjøre meg den tjenesten å krype inn i denne stålträdpungen og se etter om den er hel i bunnen,» sa smeden; «jeg er så redd jeg skal miste reisepengene mine.»

«Gjerne det,» sa fanden, han gjorde seg liten og krøp inn i pungen. Men aldri før var fanden inni, så smekket smeden pungen igjen.

«Jo, den er hel og tett allested,» sa fanden i pungen.

«Ja, det er bra nok du sier det,» svarte smeden, «men det er bedre å være føre var enn etter snar; jeg vil like så godt sveise leddene litt til, bare for sikkerhets skyld,» sa han, og dermed la han pungen i avlen og gjorde den gloende.

«Å! au! er du galen! vet du ikke jeg er inni pungen da?» ropte fanden.

Fanden ba først vakker om å få slippe av stolen, og siden ble han sint og tok til å true.

«Ja, jeg kan ikke hjelpe deg,» sa smeden, «de sier for et gammalt ord: en får smi mens jernet er varmt,» — og så tok han stor-slegga, la pungen på stæet, og dundret løs på den alt han orket.

«Au, au, aul!» skrek fanden i pungen; «kjære vene! la meg bare slippe ut, så skal jeg aldri komme igjen mer!»

«Å, ja, nå tror jeg nok ledlene er tålelig sveiset også,» sa smeden; «så kan du komme ut igjen da.» Dermed lukket han opp pungen, og fanden avstod så fort at han ikke torde se seg tilbake engang.

Men en tid etter fant det smeden inn at han nok hadde stelt seg dumt, da han gjorde seg uvenner med fanden; «for skulle jeg nå ikke komme inn i gudsrike,» tenkte han, «torde det være fare for at jeg kan bli husvill, siden jeg har lagt meg ut med ham som rår over helvete.» Han mente da det var best å forsøke å komme inn enten i himmerike eller i helvete, likså godt først som sist, så han kunne vite hvordan han hadde det, og så tok han slekka på nakken og ga seg på veien.

Da han nå hadde gått et godt stykke, kom han til korsveien, der nådde han igjen en skreddersvenn, som töflet avsted med pressejernet i hånden.

«God dag,» sa smeden, «hvor skal du hen?»

«Til himmerike, om jeg kunne komme inn der,» svarte skred-deren; «enn du?»

«Å, vi får nok ikke langt følge, vi da,» svarte smeden; «jeg har nå tenkt å prøve i helvete først, jeg, for jeg har litt kjennskap til fanden fra før.»

Så sa de farvel og gjikk hver sin vei; men smeden var en sterk, røslig kar, og gjikk langt fortore enn skredderen, og så varte det ikke lenge før han sto for porten i helvete. Han lot vakten melde seg og si at det var én utenfor som gjørne ville tale et ord med fanden.

«Gå ut og spør hva det er for én,» sa fanden til vakten, og det gjorde han.

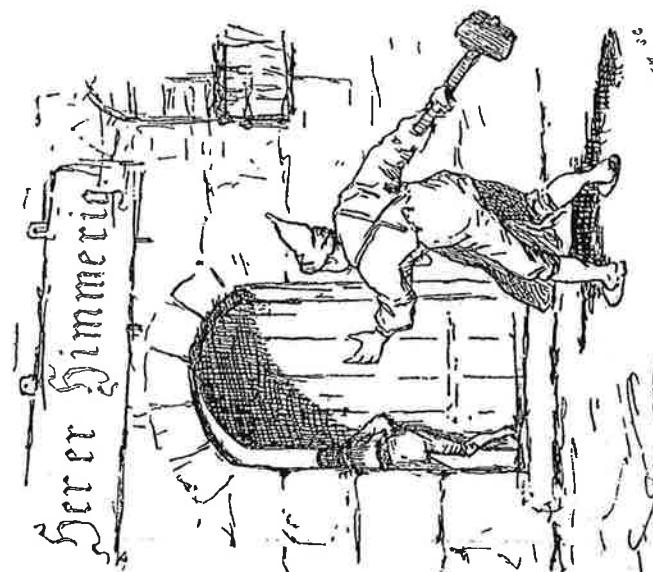
«Hils fanden og si at det er smeden som hadde den pungen han vett nok,» svarte mannen, «og be ham så vakkert at jeg får

slippe inn straks, for først har jeg smidd i dag like til middag, og siden har jeg gått den lange veien.»

Da fanden fikk den meldingen, befalte han vakten å låse igjen alle ni låsene på porten i helvete, «og sett på enda en hengelås til,» sa fanden; «for kommer han inn, gjør han uregne i hele helvete.»

«Det er ingen berging å få her da,» sa smeden ved seg selv, da han fornam at de stengte porten bedre til; «så får jeg vel prøve i himmerike.» Og dermed snudde han, og gikk tilbake til han nådde korsveien igjen; der tok han den veien skredderen hadde gått.

Da han nå var sint for den lange veien han hadde gått fram og tilbake til ingen nytte, skrevde han på alt han orket, og nådde porten til himmerike med det samme St. Peder gløtet litt på den, så vidt at den tykke skreddersvennen kunne få klemt seg inn. Smeden var enda en seks syv steg fra porten. «Her er det nok best å skynde seg,» tenkte han, grep slekka og kastet i dør-gløtten med det samme skredderen smatt inn. Men slapp han ikke inn av den gløtten, vet jeg ikke hvor han er blitt av.

Draumkvedet

Oppskrift 1840- åra av M.B.Landstad
etter Maren Ramskeid, Kviteseid, Telemark

1. Olaf han va i Voxtern
han va som ein Selljurne
Far aa Mor dei ont en væl
ifra en tala konne.

2. Olaf han va i Voxtern
han va som ein Seljuteine
Fair aa Moir dei ont ho væl
fraa en kom i denni Heimen.

3. Han la sæg ne om Joleftansqvællen
den stærkan Svevnen fæk
han vakna inkji för om Trettandagjen
daa Folkje i Kyrkjun gjæk.
- Aa dæ va Olaf Aaknesonen
som sovi hæve saa længje -

4. Han vakna kje för om Tr(ettan)dagjen
daa Solli ran i Li
idag vil æg te Kyrkjune
fortællje vil æg Draumo mi.
- Dæ va o.s.b.

5. Han vakna kje för om Tr(ettan)dagjen
daa Soli ran i Lii
daa salar han ut fljotan Folen
aa la paa dei forgjylte Milir
- Dæ va o.s.v.

6. No stænde du för Altraren
aa læg ut Texten din
saa stænde æg i Kyrkjedynni
fortællje vil æg Draumæn min.

7. Fyst va æg i Uttexti
æg for ivi Dyrering
sonde va mi Skarlakenskaape
aa Neglan a kvor min Fing
- For Maanen skjine
aa Vægjene fadde saa vie -

8. Saa va æg i Uttexi
æg for ivi Dyretraa
sonde va mi Sk(arlakens)kaape
aa Neglan a kvor mi Ta.

9. Aa Gjeddarbroi den æ vond
aa inkje go aa gange
Bikkjune bite aa Ormane sting
aa Stutæne stænd aa stangar
- For Maanen skjine etc.

10. Der saag æg dei Ormane tvei
dei hoggje kvorara i Kjæfte
aa dæ va Syskjenboni i denni Heimen
dei mone kvorare ægte

11. Æg hev gjængje Voxmyren
dæ hæv kje stai mæg nokon Grund
no hæv æg gjængje Gjeddarbroi
mæ rapa mod i Mun.

12. Sæl æ dei i Foesheimen
den fattike gjæve Skor
han tar no inkje bærfötte gange
paa kvasse Heklemoe.

13. Aa sæl æ den i F(oesheimen)
den fattike gjæve Rug
han tar inkje somloug gange
paa höge Gjeddar Bru.

14. Aa sæl saa æ en i F(oesheimen)
den fattike gjæve kaan
han tar inkje ræddas paa Gjeddarbroi
fe kvasse Stute Hon.

15. Sæl æ dei i Föesheimen
den fattike gjæve Brau
han tar inkje ræddas i annen Heimen
fe lie noko nau.

16. Sæl æ den i F(öesheimen)
den fattike gjæve Klæi
han tar inkje ræddas i annen Heimen
anten for Spot hel Hæi.

17. Saa tok æg paa ein Vetters Ti
der Isæne vore blaa
men Gud skaut dæ i Hugjen min
æg vendte der ifraa.

18. Saa saag æg paa ei Vetters Ti
alt paa mi högre Haand
saa saag æg ne te Paradis
der lyser ivi vie Laand.

19. Saa saag æg mæg te Paradiis
dæ mone mæg inkje bære hænde
der kjænde æg atte Gudmo mi
mæ røde Gul paa Hænde.

20. Saa saag æg atte Gudmo mi
dæ mone mæg kje bete gange
reis du dæg te Broksvalin
fe der sko Domen stande.
- Maanen skjine aa Vegjene fadde saa vie -

21. Saa mödte æg Mannen
aa Kaapa den va blo
han bar eit Barn onde sin Arm
i Jori han gjæk te Knio.
- I Broksvalin der sko Domen stande -

22. Saa møte æg ein Man
Kaapa den va af Bly
dæ va honoms arme Sjæl i denne Heimen
va trong i Dyre Ti.
- I Broksvalin etc.-

23. Der kom færi norate
dæ tottes æg væra værst
fyry rei Grutte Graaskjæggje
han rei paa svartan Hest.
- I Broksvalin etc.-

24. Saa kom den færi sonnate
dæ tottes mæg væra bedst
fyry rei Sancte saale- Michael
aa næste Jesum Christ.
- I Broksvalin der sko Domen stande -

25. Saa kom den færi sonnate
ho tosse me væra traa
aa fyry rei St. saale Michael
aa Luren onde Armen laag.
- I Broksvalin ...-

26. Dæ va St. saale Michael
han blæs i Luren den lange
aa no sko alle Synde-Sjæline
fram fe Domen stande.

27. Men daa skolv alle Synde Sjæline
som Aaspelaav for Vinde
aa kvor den, kvor den Sjæl der va
dei gret for Syndine sine.
- I Broksvalin ...-

28. Og det var St.saale Mikkjel
han vog med Skaalevigt
saa vog han alle Syndesjælene
hen til Jesum Krist.

29. Saa vaagnede jeg den trettende
omtrent ved Midnatstid
aa Gud bevare en og her
for at vandre i saadan Tid.
- Dæ va Olaf Aakneson som sove hæve saa
længje -

30. Saa vaagner jeg om Trettandagjen
af den lange Søvne
det er en Sjælefistelse
at falde i saadan Drømme.
-Aa dæ va etc. -

Den store kráka.

1. Bonden han kôyrde i veðaskóg,
hei fallera fallerallereia!
sá höyrde han kráka i lunden gól.
Deð dunar i bondens forvillom reið.

2. Bonden han tenkir með sjá've seg:
tru den kráka kan drepa meg?

3. Og bonden han spende sin bogi fer kne,
skaut en til kráka sá hon datt neð.

4. Sá spende han for dei folanne ni,
kráka hon sprengde alle dí.

5. Sá spende han for dei folanne tolv,
sá kôyrde han kráka på lávegolv.

6. Af húði gjorðe han tolv par reip,
af klöanne gjorðe han mykjagreip.

7. Af nebbi gjord' en ein tunnetapp
af skallen gjord' en ein flygleknapp.¹²⁾

8. Af suði gjord' en ei drykkje-krús,
með venginn tekt' en alle sine bús.¹³⁾

9. Den som inki kráka kan nytte sá,
hei fallera o. s. v.
han vore 'kí verð ei kráke at fá.
Deð dunar i bondens forvillom reið.

¹²⁾ Var. sableknapp.¹³⁾ Var. Af augana gjorðe'en eit vindauge-glas,
með venginn tekt' en alle sine tak.

FALKVOR LÖMMANNSSON

Det var tidleg om morgonen,
soli ho skin i svala.

Då legge Falkvor Lömmansson
oppå forgylte salar.

Det var Torstein Davidsson,

han var kongens frende.

Han fester fruva Vendellil,
og ho ber'e gull på hende.

Riddaren vågar han live sit for ei jorfra.
–

Han fester fruva Vendellil,
og flyr henne heim i børgen.

Efter sit Falkvor Lömmansson,
med sutur og nykje sørger.

Det var Torstein Davidsson,

han le'te til bryllaups bjode.
Og det var Falkvor Lömmansson,
han le'te sine hestar skørmete.

Det var Torstein Davidsson,
han le'te til bryllaups bjode.
Det var Falkvor Lömmansson,
han le'te sine hestar ringskoe.

Det var tidleg om morgonen,
soli ho skin i lunde.
Då legge Falkvor Lömmansson
forgylte beisel i munne.

Det var tidleg om morgonen,
soli ho skin i lue.
Då legge Falkvor Lömmansson
oppå forgylte grimer.

Inn så kjem den liten smådreng,
scier dei tilend ifrå:

– Her held'e ei hovferd i vår gård,
hans hestar er apalgrå!

De tek'e av meg mit hovedgull,
og sveiper meg i hinet kvite.

Han kjem inn, han Falkvor Lömmansson,
kjänner meg 'kje i klede slike!'

De tek'e av meg mit hovedgull,
og set'e meg ved nedre bordsende.
Han kjem inn, han Falkvor Lömmansson,
han må meg ikkje kjenne!»

Inn kom Falkvor Lömmansson,
han tror på loftsens tilje.
Då bleikna bruri i benken sat,
innunder rosur og tilje.

Det var Falkvor Lömmansson,
han helsa blant mykle kvende.
Fyrst og sist fruva Vendellil,
så vel han hemme kjende.

Du tarv ikkje fruva Vendellil,
du tarv deg 'kje for meg løyne,
Ute stendhestane apalgrå,
i dag skal du dei røyne!»

Du tarv ikkje fruva Vendellil,
du tarv deg 'kje for meg dyje,
Ute stendhestane apalgrå,
i dag skal du med meg tyje!»

Det var ao den liten smådreng,
han kunne 'kje lengre bie.
Han tok saien av bjelken ned,
og la den på hørsi kvite.

Det var no den liten smådreng,
han gjorde båd'reid og rende.
Det vil eg for sauning seiia,
sin gode gaugar han sprengde!

«Her sit'e du Torstein Davidsson,
drikk'e mjød og vin.
Heime er Falkvor Lömmansson,
rid av med unge breuri di!

Det var tidleg om morgonen,
då soli ho skin i hunde.

Då spelar følen under Vendesjell,
som kåre bukkebloodet.

Det var tidleg om morgonen,
då soli ho skin i lie.

Då spelar følen under Vendesjell,
som kåre bukkjeheet.

Det var Torstein Davidsson,

han var så ille ved.

Den brune mjøden i skåli vat,
den spile han ved dei.

Det var Torstein Davidsson,
han ropar over all sin gård:

«De stend opp alle mitte gode kjemper,
og trekker harnisk på!»

Og sundagen og måndagen,
då kvæsse dei sine sjut.

Og tidleg om lysdags morgonen,
då reid dei hækjempet ut.

Det var langt i heio nord,
dei hækjempene møtest.

Det bleikna mangt eit modersbarn,
og mangt eit farsbarn dei gratte

Det var langt i heio nord,
den hækkrigen stod.
Det fekk ikkje soi på marki skine,
tor royk av manneblod!

18. Utburden i Herøyvika

I Herøyvika attmed Korsnes er det ein noko storvoten dam som dei kallar Myndammen. Det skal eingong ha stått ei myhra nedanfor nedpå berget. Der i Myndammen spøkte det ofte igamle dagar. Dei såg smågutar som gjekk kring dampnen, og folk som før framom høyde born som gret inni skogen. Seint ein kveld kom der ei kone gåande frå Tysnes til Korsnes. Då ho kom til Myndammen, hørde ho det same forum-

74

I Herøyvika attmed Korsnes er det ein noko storvoten dam som dei kallar Myndammen. Det skal eingong ha stått ei myhra nedanfor nedpå berget. Der i Myndammen spøkte det ofte igamle dagar. Dei såg smågutar som gjekk kring dampnen, og folk som før framom høyde born som gret inni skogen. Seint ein kveld kom der ei kone gåande frå Tysnes til Korsnes. Då ho kom til Myndammen, hørde ho det same forum-

«Eg døyper deg på von

antenn Sigrid eller Jon
i namnet åt Gudfader, Gud son og Gud den Helligånd.»
Idet ho hadde sagt ordia, vart der stilt – og sidan har ingen
merka meir til skrømet i Myndammen (Tysfjord).

Johan Hveding; Folketrø og folkeliv på Hålogaland, NFL 33. Oslo 1935. s. 73.

Heimfil Reid Torstein Davidsson,
med stukke menn og få.
Falkvor spelar i heio nord,
alt med si verne mår.

Heimfil Reid Torstein Davidsson,
med sunde saiar og tome.
Falkvor spelar i heio nord,
alt med sin rosesblome.

– Riddaren vågar han livet sitt for ei jomfru.

30. Dyret i hagjen (AT 425)

*Skjønne
vrange
Sætning
før
til sist
utan
væren
eller*

Der var ein mann som hadde tri døttar. Den yngste var både godvis og ven; men dei two eldste var våklege. Og yondvise var dei der til, og var so fatlege med henne som dei kunde. Kom der friarar, du vil segja, so hadde dei henne av vegjen allstødt, for lønneso ingjen fekk set henne; di vart dei feste, dei, bæ two; men ho gjeikk ufest – der kunde ingen feste den dei inkje fekk set. Då so brudlaupet skulde standa, og mannen skulde til byen, då var grense der aldri leid med for mykjen brurestas dei vilde hava: det var løye og slikje; det var kniplingar og alt det brås dei upp kunde tenkja. Og der var so mykje anna dei var øre etter – alt dei var huga på, skulde han kaupa; dei gnika og bad. Men den yngste sa aldri eit ord. Seinst spurde han, far hennar, um der var inkje eitkvart ho vilde han skulde kaupa. « Aldri nokon ting, » svara ho – « ko barre først du ser noko vene rosur, » sa ho. « Noko vene rosur! Kva vil du med dei! » sa dei og lo so hådleg.

Men der var vandt um rosur i byen; han sprang den eine gata upp og den andre ut; men ingjen hadde rosur. Han laut takáheim og hadde inkje fengje ei einaste ei.

Vegjen heldt igjenom store skogar. Då gjordest der på so kaldlegt eit uvér, og det myrkna av notti, og han vadra seg burt og visste aldri antel veg eller retting. Seinst gådde han ei lyse. « Er der eld, er der folk, » tenkte han og för etter lysa. Då kom han innåt ein hagje; so fulgte han hagjen og trivila seg fram til han fann ei gardsled. « Er der gardsled, er der gard au, » tenkte han. Men hus var der inkje å sjå, ko barre ein stall. So sette han hesten inn, og der var vatn i troi og høy i eta. Som han gjeikk ussa, kom han inn i so overs ven ein hagje, og der var eit tre som var fullt av vene rosur – han hadde aldri set dei so vene; so braut han av nokre og la dei i skreppa. Med same gådde han ein liten våning han inkje hadde sett fyr. « Det var då godt; so fær eg legje i nott, » tenkte han og gjeikk inn i stoga. Der var skipa upp so greidt: der brann ljos på bordet, og der var sett fram mat so varm at det rauk av han; der hekk turre klædir på veggjen, og sengji var gjord uppum. So turrklædde han seg og sette seg innar med bordet og åt. Han fælte men han var so kaldleg solten, so laut det våga seg, tenkte han.

Men med det same han hadde ete av, kom der so heljelystig eit dyr; han kunde aldri segja for grusti og stygt det var. « Nådige herre, » sa mannen og låg på sine berre kne; « det

var nog gale at eg åt, » sa han.

« Inkje kalle meg nådige herre, » sa dyret; « men kalle meg eit beist, av di er det styggaste beist her er på jordi, » sa det; « du tarv inkje ræddast for du åt; men dei tri rosune du braut av til di yngste dotter, skal kosta ditt liv – unta du vil koma her til att med henne sjov tordagskvelden, » sa dyret. Og det lova mannen.

« Du lyt leggia deg hit i sengji, » sa dyret, « og du kann sova hugleg; « eg vil inkje giera deg vondt, » sa det.

So notta han seg, mannen, og sovna med same tak; men dyret kasta seg ned framfyre sengji og sukka tungt. Då han vakna, stod der varm mat på bordet, og han åt. So snøgt han hadde so ete, tok han der ifrå, og dyret fylgde ut og syntte han vegien.

Heime let han inkje å finna; festarmøyane tok imot brurestasen og var so fjåge. Men då han flidde den yngste rosune, skvatt han i og gret. Ho totte so vondt, og spurde kva det var; men han dulde. Man han vart henne inkje kvitt; ho livde og frega og spurde; so laut han ut med det. Så so torsdagjen kom, vilde ho plent fygia. Han talde henne ifrå so heitt han kunde – han vilde heller missa livet sjav enn at noko skulde ganga henne til; men det var inkje antel rent eller vendt – det laut vera hughelle um at dyret vilde giera ende på henne.

Stoga var fægja upp so virkeleg til dei kom: derbrann på åren og sengji var gjord uppum; bordet var skipa med mat so varm at det rauk av han, og ljos var kveikte. So sette dei seg innåt; dei hadde fare so langt og var soltna. Då dei hadde ete av, kom dyret slåpande. Ho hadde aldri set so stuygt noko ting; ho var so rædd at ho aldri kjende klædine på kroppen; men det helsa so vyrdsleg til henne: « Guaftes, skjønhed! » sa det. « Guaftes, so fær legje ihop so me kann røda, » sa ho. So notta dei seg. Men dyret kasta seg ned framfyre sengji og låg sukka heile notti.

Det fyrste der lyste av dagien, tok mannen ut, og ho var etter plent eisemo med dyret. Ho hadde so godt som ho kunde få havt det: der var gjestebodskost til kvart einaste mål; ho turfte aldri giera noko ting, barre reika utsyver i hagjen. So ven ein hagje hadde ho aldri set; men ho var forstøkt for kaldleg ein

aleine

brunn der var; han var so djup at der aldri var botn. K var kveld kom dyret og kasta seg ned framfyre sengji og spurde henne: « Vil du vigja med meg og hava meg,» sa det og sukkja og gav seg. Men ho var so rødd og aldri fekk fram eit ord. « Her er aldri noko du tary røddast fyrre,» sa dyret og freda henne det beste det kunde.

So var det eigong ho fór utever i huset og glåpte; då gådde ho ein spegel som hekk på veggjen, og der såg ho so vel koss der stod til heime: Systane skulde hava brudlaup då og var på slikt. ovlag; dei var so fjåge, dei dansa og sprang. Men farene var tungtenkt og dap – det var so saknelegt for han sidan ho var burte. Ho var so huga til å finna han, måttie ho barre for dyret. « No hadde det vore gama vore heime eit lite bil; eg såg det i so ven ein spegel,» sa ho og gret.

« Såg du fleire speglar,» sa dyret.

« Nei, inkje ko ein – måtte eg barre heim!» sa ho.

« Ja, vil du vera stød til å komaha her att,» sa dyret; « tridje dags kvelden lyt du koma visst; helles gjeng det gale,» sa det. Og det lova ho på berg og urd. Då gav dyret henne tri klædningar, ein koparklædning og ein sylvklaedning og ein gullklædning; men i gullklædningjen måtte ho inkje syna seg fyrre systane hadde vore til kyrkja. So fekk ho tri ringar, ein av kopar og ein av sylv og ein av gull. Og fyrst ho skreiddde dei impå armen kunde ho ynska seg av kor ho vilde, sa dyret. So skreiddde ho dei impå, og med same var ho heime.

Far hennar vart so glad at han tok gråten; han gløynde brudlaupet og alt; han fylgde til det romet ho hadde fyr, og kunde stett inkje vera ifrå henne. Systane leitst gråta dei likeins og turka augo; men dei var so vonde at dei mest tok eld.

Då dei åt kveldsmaten, var ho inn so svint og hadde på koparklædningjen; men systane åt seg mest upp på henne; ho var so ven at ho plent skjende ut for dei. Andre dagjen synte ho seg med sylvklaedningjen; då var der ingen som kom brurine i hug; dei barre glåpte på henne. Tridje dagjen hadde ho gullklædningjen. Ho gjordo noko sveivar hit over tlet; so helsa ho for seg og vilde reisa. Men systane lest vera so ille farne, ho laut plent roa seg den eine dagjen, sa dei og nøydde på henne – lengje heldt dei det, at då tenkte dei dyret skulde drepa henne. Og so det var det, at då tenkte dei dyret skulde drepa henne. Men ho hadde vont i seg; ho fekk inkje sovi heile notti.

Det første dagjen braut fram, skreiddde ho ringane på armen og ynskte seg heim til dyret. Og ho gádde aldri åt, so var ho der.

Men då var huset som utdøytt: inkje brann der på åren, inkje brann der ljós og inkje var der mat på bordet, inkje var sengji gjord uppum, og inkje kom dyret um kvelden. So tok ho utever i huset; ho gjekk or rom og i rom og glåpte. Som ho gjekk, gádde ho ein spegel som hekk på veggjen. So glåpte ho i spejelen: då låg der daudt folk allstad kringum, so langt som ho kunde augna. So la ho ut i hagen – der låg dyret, plent som det var daudt, innmed brunnen. Då fekk ho slik tregje: « Hev du sytt meg so sårt, då vil eg vigja med deg og hava deg um du var ie gongur styggare!» sa ho og tok det kringum halsen og la innpå og kjyste det. Men då vart dyret til ein prins – den venaste du kunde sjå, og huset til eit slott, og alle dei daude sprang upp att.

Og prinsen fortalte koss alt hadde bore til: der var ei trollkjelling som hadde forgjort både han og slottet og alt hans folk.

Han var av etter far til gjenta det fyrste han kunde sleppa laus – « han skal vera her, so me fær set godt til han i alderdomen,» sa han. So drakk dei brudlaup både stivt og sterkt, og eg var med og inkje fekk.

So datt de ne a tödd,
so va sogå òdd.

Johannes Skar: Gamalt or Sætesdal, Band III, Oslo 1963, s. 26-30.

31. Hvidebjørn Kong Valemon (AT 425)

Saa var der en Gang, som vel kunde være, en Konge. Han havde to Døtre, som var stygge og slemme, men den tredje var saa ven og blid som Klare Dagen, og Kongen og alle var glade i hende. Hun drømte en Gang om en Guldkrans, som var saa deilige, at hun aldrig kunde leve, om hun ikke fik den. Men da hun ikke kunde faa den, blev hun sturen og kunde ikke tale for Sorg, og da Kongen fik vide, det var Kransen hun sørgete for, saa sendte han ud en, som var klippet ud ligesom den Kongsdatteren havde, drømt om, og skikkede Bud til Guldsmedene i alle Lande om de kunde skaffe Mage til den. De arbeidede baade Dag og Nat; men nogle af Kransene slængte hun, og andre vilde hun ikke saa meget som se paa. En Gang, som hun var i Skoven, fik hun se en Hvidbjørn, som havde de i Krand-